

De economische transformatie van Spanje

Rafael Martínez Cortiña, La transición económica de España, Ediciones Ciencias Sociales, Madrid, 1990, 282 blz.

Als over honderd jaar de geschiedenis van Spanje in de twintigste eeuw wordt geanalyseerd, zullen waarschijnlijk de grote politieke, economische en sociale veranderingen van het laatste kwart van de eeuw als de opvallendste worden gekenmerkt. Na de tweede wereldoorlog miste Spanje de kans om zich los te maken van het obscurantisme, waarin het zo lang had verkeerd, en zich tegelijk met de Westeuropese landen te moderniseren. Pas na de dood van Franco in 1975 start een proces van sociale transformatie dat van Spanje

in zeer snel tempo een moderne maatschappij zal maken. De materiele veranderingen sindsdien in het dagelijks leven van de Spanjaarden zijn groot en in toenemende mate gaat dit gepaard met een groeiend Spaans zelfbewustzijn tegenover de buitenwereld.

Er zijn al veel analyses over de politieke overgang van Spanje geschreven, maar niet of nauwelijks over de economische transformatie. Dit ondanks het feit dat die economische veranderingen zeer opvallend waren, met name in de laatste jaren, en

dat zij in sommige aspecten zelfs spectaculair genoemd mogen worden. In dit opzicht voorziet *La transición económica de España* van Rafael Martínez Cortiña duidelijk in een behoefte. De auteur is hoogleraar aan de Universiteit Complutense van Madrid en sinds mei adviseur bij de Natwest March bankgroep en president van de Banco de Asturias. Dank zij verschillende functies die hij in het verleden bekleedde, is hij goed op de hoogte van de sociaal-economische geschiedenis.

Desarrollismo

In het eerste deel van het boek (100 blz.) gaat de auteur bondig en duidelijk in op de economische en economisch-geografische ontwikkelingen vanaf 1959.

De Akkoorden van Moncloa van 1977 en de toetreding tot de Europese Gemeenschappen (1986) vormen samen met het Economische Stabilisatie Plan van juli 1959 de belangrijkste gebeurtenissen in de economische geschiedenis van Spanje. In dat laatste jaar begint een lange periode van economische bloei die praktisch tot aan 1974-'75 voortduurt. Dit is de periode van het desarrollismo (ontwikkelingsdenken) en van economische liberalisering. De hoofddoelstelling van het beleid was een maximale groei van het nationaal inkomen, echter zonder de politieke of sociale veranderingen door te voeren die deze groei zouden aanvullen of completeren. Volgens Martínez Cortiña toont de Spaanse ervaring goed aan dat elke economische groei een plafond bereikt als zij niet vergezeld gaat van andere veranderingen. Naarmate de groei intenser is, worden de sociale en politieke spanningen steeds relevanter tot in het uiterste geval een serie economische problemen ontstaat die het groeiproces kunnen remmen of lamleggen, zoals dat in de laatste etappe van het desarrollismo gebeurde. Pas na de eerste oliecrisis ontstaat er gelegenheid om de problemen van de Spaanse maatschappij structureel aan te pakken. De aanzet tot een progressiever economisch beleid wordt gegeven door Fuentes Quintana, een hoogleraar die als vice-premier onder Adolfo Suárez in 1977 de architect is van de Akkoorden van Moncloa. De inflatie en de handelsbalanstekorten worden snel teruggedrongen, maar het economische moderniseringsbeleid verwatert na de regeringscrisis van 1978. De formulering van de nieuwe Grondwet en de

couppoging van kolonel Tejero zijn een paar van de politieke zaken die een grotere prioriteit krijgen. Pas onder de socialistische meerderheidsregering van Felipe González vanaf 1982 lukt het om tot een consistent economisch hervormingsbeleid te komen. Na 1985 plukt Spanje hiervan de vruchten en begint als EG-lid aan een ongekende economische expansie die tot op de dag van vandaag voortduurt.

Tegelijk met de wijzigingen in het economische beleid voltrekt zich een geografische transformatie van de economie. Grote veranderingen spelen zich af op de kaart van Spanje wat betreft de ruimtelijke verdeling van bevolking, werkgelegenheid, produktie, welvaartsniveau en de toekomstverwachtingen die de Spanjaarden hebben. De Grondwet van 1978, die veel grotere beslissingsbevoegdheden biedt aan de Comunidades Autónomas (autonome regio's), draagt hiertoe in het bijzonder bij; de uiteindelijke gevolgen zullen volgens Martínez Cortiña veel groter zijn dan nu kan worden bevroed.

Opinie

Het tweede deel van *La transición económica de España*, dat met behulp van de journalist Julio García Castillo werd samengesteld, bevat de meningen van 17 persoonlijkheden over de economische overgang. Alle geïnterviewden speelden een belangrijke rol in het economische en sociale leven in Spanje in de afgelopen 15 jaar, via functies in de politiek of het bedrijfsleven, bij vakbonden of werkgeversorganisaties, bij de centrale bank of als hoogleraar. De bankiers zijn zeer sterk vertegenwoordigd, hetgeen de belangrijke rol van de banken in de Spaanse economie weerspiegelt. Leden van de PSOE, de socialistische partij, werden, gezien de op handen zijnde algemene verkiezingen ten tijde van het schrijven van het boek en de daarom verwachte kleuring van de antwoorden, niet ondervraagd. Dit is een gemis.

Martínez Cortiña legt aan alle 17 geïnterviewden dezelfde 14 vragen voor die gelegenheid geven diep in te gaan op de economische veranderingen in 1977-89, de relatie met de politieke overgang en de verhouding tot de EG. Sommige vragen worden door enkele ondervraagden als provocerend opgevat, bij voorbeeld "Bent u het eens met de bewering: "Spanje is in de aanbidding?"",

of "Welk belang of gewicht heeft het overwicht van de financiële of speculatieve economie over de reële economie, of kan dit krijgen?". De heftige antwoorden die dit soms uitlokt doen de nuchtere noorderling wel even de wenkbrauwen fronsen. Natuurlijk zijn de antwoorden die worden gegeven zeer divers, afhankelijk van de functie die iemand inneemt. Toch lijkt er voor niemand een echt alternatief te hebben bestaan voor de richting die Spanje is ingeslagen. Waarschijnlijk heeft de mislukking van het economische experiment van Mitterrand in 1982 om de Franse economie via een gerenoveerde vorm van indicatieve planning te sturen, een grote invloed uitgeoefend op de Spaanse (socialistische) beleidsmakers. In de antwoorden wordt overigens maar één keer naar de Franse ervaring verwezen. Ook voor de komende jaren durft bijna niemand een harde blauwdruk voor de Spaanse economie neer te leggen, zeker niet toegespitst op de sectoren waarin Spanje zich zou moeten specialiseren. In het tweede deel van het boek komt duidelijk naar voren welke fouten er in de afgelopen periode zijn gemaakt, bij voorbeeld het te ver op laten lopen van het overheidstekort en de verwaarlozing van het onderwijs en de infrastructuur in brede zin. De mooie macro-economische groeicijfers verbergen een aantal tegenstellingen en structurele problemen in de Spaanse economie die in de aanloop naar Europese economische eenwording ongetwijfeld aan de oppervlakte zullen komen.

Franke Burink

De auteur is senior econoom op de afdeling Economisch Onderzoek van de ABN te Amsterdam.